

Þriðjudaginn 19. apríl 1994.

Nr. 168/1994.

Ákærvaldið

gegn

Ólafi Gunnarssyni

(Páll A. Pálsson hrl.)

Þorgeiri Jóni Sigurðssyni

Helga Ólafssyni

Jóhanni Tómasi Zimsen

Þorsteini Sæmundssyni

Guðlaugi Tryggva Stefánssyni

Guðmundi Gestí Sveinssyni

Jónasi Páli Guðlaugssyni

Herbírni Sigmarssyni

Arnari Reynissyni

Jóhanni Jónmundssyni

Vilhjálmí Svan Jóhannssyni

Halldóri Margeiri Ólafssyni

Ingu Árnadóttur

Einari Guðjóni Einarssyni

Knúti Arnari Hilmarssyni

Jónasínu Þórðardóttur og

Ólafi Jóhannssyni

Kærumál. Réttarstaða sakbornings.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Haraldur Henrysson og Pétur Kr. Hafstein og Ingibjörg Benediktsdóttir, settur hæstaréttardómari.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 12. apríl 1994, og barst hún réttinum sama dag. Kæruheimild er í 1. mgr. 142. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála. Hann krefst þess, að hinn kærði úrskurður verði felldur úr gildi og synjað verði þeim kröfum verjenda ákærðu, að ákærðu fái að vild að kynna sér dóm-skjöl eftir þingfestingu málsins, áður en kemur að yfirheyrslum yfir þeim fyrir dómi.

Varnaraðilar krefjast þess, að hinn kærði úrskurður verði staðfestur.

I.

Fyrir gildistöku laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála var það meginregla, að dómari kynnti sökunaut efni fram lagðra gagna í opinberu máli, þegar er honum þótti það mega verða án hættu á því, að vitneskja hins sakaða þar um yrði notuð til þess að torvelda eða seinka rannsókn máls, og aldrei síðar en í lok rannsóknar fyrir dómi, sbr. 78. gr. laga nr. 74/1974. Með hinum nýju lögum hafa dómsrannsóknir í fyrri mynd verið lagðar niður, en dómur verður byggður á sönnunargögnum, sem fram eru færð við meðferð máls fyrir dómi, sbr. 1. mgr. 48. gr. laga nr. 19/1991. Sönnunarbyrði um sekt sakbornings hvílir eftir sem áður á ákærvaldinu, sbr. 45. gr. laganna.

Eftir núgildandi réttarforsreglum á sökunautur rétt á að kynna sér til hlítar við upphaf málsmeðferðar fyrir dómi, á hverju málatilbúnaður ákærvalds á hendur honum er reistur. Sú regla getur eftir efni máls sætt nokkrum afbrigðum. Í 1. mgr. 43. gr. laga nr. 19/1991 er mælt fyrir um rétt verjanda til þess að fá, jafnskjótt og unnt er, endurrit af öllum málskjölum og aðstöðu til að kynna sér þau gögn, sem ekki verða endurrituð. Í ákvæðinu segir jafnframt, að ekki megi „láta sakborningi í té eintak af endurriti eða kynna honum efni þess, nema dómari eða rannsóknari samþykki“. Þetta lagaákvæði tekur bæði til mála á rannsóknarstigi og málsmeðferðar fyrir dómi. Samkvæmt 2. mgr. 122. gr. laganna skal ákærði spurður um það við þingfestingu máls, hvort hann játi efni ákæru rétt, og skal honum þá „eftir atvikum“ kynnt efni fram lagðra skjala, ef hann er viðstaddur.

Lög um meðferð opinberra mála byggjast á þeirri grundvallarreglu, að staða ákærvalds og sakborninga fyrir dómi sé jöfn. Það fer ekki í bága við sjónarmið um jafnræði og réttláta dómsmeðferð, að sakborningur verði yfirheyrður um sakarefni fyrir óháðum dómstóli, áður en hann kynnir sér skjöl málsins, þar á meðal framburð annarra sökunauta, enda standi réttmætar og efnislegar ástæður til þess. Ákærvaldinu kynni að öðrum kosti að vera gert ókleift að sinna hlutverki sínu um sönnunarfærslu. Verjendur ákærðra manna eiga hins vegar skýlausan rétt til að kynna sér öll gögn máls á hverju stigi þess, og gæta þeir þannig lögvarinna hagsmuna skjólstaðinga sinna.

II.

Í greinargerð sinni til Hæstaréttar segir ríkissaksóknari meðal annars:

„Í því máli sem hér um ræðir eru 18 menn ákærðir fyrir brot gegn löggjöf um ávana- og fíkniefni, þar af 3 þeirra fyrir stórfelld brot, auk þess sem nokkrir eru ennfremur ákærðir fyrir skjalafals og auðgunarbrot. Um er að ræða innflutning á miklu magni fíkniefna hingað til lands í mörgum ferðum og ráðstöfun efnanna hér á landi. Í sumum tilvikum gætir verulegs ósamræmis í framburði ákærðu, einkum varðandi efnismagn, svo og um hlut ákærðu í einstökum þáttum málsins. Telja verður, að mál þetta hafi að þessu leyti mikla sérstöðu. Einungis hefur verið lagt hald á lítinn hluta þeirra efna, sem ætlað er að ákærðu hafi flutt til landsins. Sýnileg sönnunargögn eru af þeim sökum mjög af skornum skammti, sem leiðir til þess að framburður ákærðu og vitna fyrir dómi fá aukið vægi við sönnunarfærslu í málinu. Fari svo að ákærðu verði heimilað að kynna sér skjöl málsins að vild á þessu stigi býður það tvímælalaust heim þeirri hættu, að ákærðu leggi mat á sönnunarstöðu málsins og muni fyrir dómi aðlaga framburð sinn framburði annarra, eftir því sem henta þykir. Með þessu gætu ákærðu spillt sönnunarfærslu í málinu og torvelað og seinkað dómsmeðferð þess.“

Eins og mál þetta horfir við, verður á það fallist, að ákæruvaldið hafi fært fram réttmætar og efnislegar ástæður fyrir kröfu sinni.

III.

Samkvæmt framansögðu verður hinn kærði úrskurður felldur úr gildi og þeim kröfum verjenda ákærðu hafnað, að ákærðu fái að kynna sér að vild skjöl málsins, áður en þau hafa verið yfirheyrð fyrir dómi.

D ó m s o r ð:

Hinn kærði úrskurður er felldur úr gildi.

Ákærðu, Ólafi Gunnarssyni, Þorgeiri Jóni Sigurðssyni, Helga Ólafssyni, Jóhanni Tómasi Zimsen, Þorsteini Sæmundssyni, Guðlaugi Tryggva Stefánssyni, Guðmundi Gestu Sveinsyni, Jónasi Páli Guðlaugssyni, Herbirni Sigmarssyni, Arnari Reynissyni, Jóhanni Jónmundssyni, Vilhjálmi Svan Jóhanns-

syni, Halldóri Margeiri Ólafssyni, Ingu Árnadóttur, Einari Guðjóni Einarssyni, Knúti Arnari Hilmarssyni, Jónasínu Þórðardóttur og Ólafi Jóhannssyni, er óheimilt að kynna sér fram lögð skjöl málsins, áður en þau verða hvert fyrir sig yfirheyrð fyrir dómi.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 12. apríl 1994.

Ár 1994, þriðjudaginn 12. apríl, er á dómþingi Héraðsdóms Reykjavíkur, sem háð er í Dómhúsinu við Lækjartorg af Guðjóni St. Marteinssyni héraðsdómara, kveðinn upp úrskurður í málinu nr. S-189/1994: Ákærvaldið gegn Ólafi Gunnarssyni o.fl.

Málsatvik.

Hinn 8. þ.m. var þingfest í Héraðsdómi Reykjavíkur framangreint mál ákærvaldsins gegn 18 einstaklingum.

Við þingfestingu málsins óskuðu verjendur eftir afstöðu ákærvaldsins til þess hvort einstökum ákærðum aðilum málsins væri ekki heimilt að kynna sér fram lögð dómskjöl.

Fulltrúi ákærvaldsins lýsti því þá yfir og vísaði til 2. ml. 1. mgr. 43. gr. laga nr. 19/1991 (lögin hér á eftir skammstöfuð oml.) að skilningur ákærvaldsins væri sá, að ákærðu hefðu ekki heimild til að kynna sér fram lögð dómskjöl fyrr en að lokinni dómsýfirheyrslu hvers og eins hinna ákærðu. Fulltrúi ákærvaldsins lýsti því jafnframt yfir að það væri mat ákærvaldsins að slíkir rannsóknarhagsmunir væru enn fyrir hendi í máli þessu, að ekki væru efni til, að einstakir ákærðir aðilar fengju heimild til að kynna sér dómskjölin fyrr en að lokinni dómsýfirheyrslu hvers og eins.

Vegna afstöðu ákærvaldsins gerðu verjendur ákærðu þá kröfu að dómarrinn úrskurðaði um heimild einstakra ákærðra aðila til að kynna sér dómskjöl að vild og eftir atvikum í samráði við verjendur sína.

Verjendur töldu tilvísun ákærvaldsins í 43. gr. oml. ekki eiga við eftir þingfestingu máls, heldur eigi lagagreinin aðeins við um svokallaða rannsóknarhagsmuni á frumstigi máls meðan mál sætir rannsókn lögreglu. Verjendur töldu skilning ákærvaldsins andstæðan jafnræðisreglu opinbers réttarfars og ekki í samræmi við 6. gr. Mannréttindasáttmála Evrópu.

Niðurstöður.

Í 2. ml. 1. mgr. 43. gr. oml., sem ákærandinn vísaði til, segir m.a., að ekki megi láta sakborningi í té eintak af endurriti eða kynna honum efni þess nema dómari eða rannsóknari samþykki.

Dómurinn telur að þessi lagagrein eigi ekki við eftir útgáfu ákæru og þingfestingu máls. Þessu til stuðnings má nefna að notað er hugtakið rannsóknari, sem notað er um þann sem stýrir rannsókn máls (hjá lögreglu), en það gæti verið starfsmaður ákæruvalds, sjá hér 4. mgr. 66. gr. oml. Eftir útgáfu ákæru er venjulega notað hugtakið ákærandi um þann, sem fer með mál af hálfu ákæruvaldsins, sbr. 31. gr. oml. og ýmis ákvæði í XV. kafla oml. um ákæranda eftir þingfestingu máls. Þá er notað hugtakið sakborningur í 2. ml. 1. mgr. 43. gr. oml., en eftir útgáfu ákæru nefnist sá, sem áður var sakborningur, ákærði, sbr. 1. mgr. 119. gr. oml.

Pótt sum ákvæði í VI. kafla oml. eigi bæði við mál á rannsóknarstigi lögreglu og um dómsmeðferðina telur dómurinn ekki unnt að skýra 2. ml. 1. mgr. 43. gr. oml. þannig að þar sé um að ræða heimild til að koma í veg fyrir að ákærður maður fái að sjá öll dómskjöl. Helgast þessi skoðun dómsins af ofanrituðum athugasemdum við hugtakanotkun í nefndri 43. gr. oml. og jafnframt af því, sem síðar segir um afstöðu ákæruvaldsins til kröfugerðar verjendanna.

Auk þess að vísa til 43. gr. oml. svo sem rakið var, vísaði kærandinn til þess til stuðnings afstöðu ákæruvaldsins, að í máli þessu væru uppi slíkir rannsóknarhagsmunir að ekki væri unnt að fallast á heimild einstakra ákærðra manna til að kynna sér sakargögn fyrr en að lokinni dómsyfirheyrslu.

Í máli þessu eru 18 einstaklingar ákærðir. Mjög margir þeirra sættu gæsluvarðhaldi á rannsóknarstigi málsins og þá allir í fyrstu vegna rannsóknarhagsmuna. Allir þessir aðilar hafa nú verið leystir úr haldi utan einn, sem enn sætir gæsluvarðhaldi, en það gæsluvarðhald er ekki grundvallað á rannsóknarhagsmunum, heldur á grundvelli 2. mgr. 103 gr. oml.

Í þessu sambandi er rétt að vísa til 112. gr. oml., þar sem segir, að er ákærandi hefur fengið í hendur gögn máls og gengið úr skugga um að rannsókn sé lokið, athugi ákærandinn hvort sækja skuli mann til sakar eða ekki. Telji ákærandinn það, sem fram er komið, ekki nægilegt eða líklegt til sakfells, á hann að láta við svo búið standa, en ella leggja málið fyrir dóm skv. 116. gr. oml.

Dómurinn telur skv. þessu að með útgáfu ákæru hafi af hálfu ákæruvaldsins verið tekin afstaða til þessa og því í raun lýst yfir að rannsókn máls sé lokið. Dómsmeðferðin er hins vegar eftir. Eftir útgáfu ákæru og þingfest-

ingu máls er því ekki um neina rannsóknarhagsmuni að ræða eins og á rannsóknarstigi máls.

Í 2. mgr. 122. gr. oml. segir, að við þingfestingu máls skuli ákærði spurður, hvort hann játi efni ákæru rétta, og honum eftir atvikum kynnt efni fram lagðra skjala. Hafi ákærði ekki verið viðstaddur, skal kynna honum skjölin í þinghaldi, þegar ákærði kemur fyrst fyrir dóm eftir þingfestingu máls. Í þessu sambandi skiptir engu máli þótt ákærði hafi ekki verið yfirheyrður fyrir dómi um meint sakarefni.

Ýmis ákvæði oml. hafa að geyma ákvæði, sem eiga að tryggja jafnræði aðila. Dómurinn telur, að jafnræði aðila yrði mjög skert, ef ákærður aðili mætti ekki kynna sér dómskjöl. Jafnræði yrði ekki náð þótt skipaður verjandi mætti kynna sér skjölin og hefði þau undir höndum.

Þá má benda á 2. mgr. 34. gr. oml., sem gerir ráð fyrir því að aðili flytji mál sitt sjálfur. Ótækt væri að hann fengi ekki að sjá skjöl málsins fyrr en að lokinni dómsyfirheyrslu. Jafnræði væri þá alls ekki með aðilum.

Dómurinn telur þannig skv. því, sem nú hefur verið rakið, engin ákvæði í oml. fela í sér heimild til að koma í veg fyrir að ákærðir aðilar máls kynni sér fram lögð dómskjöl.

Ekki er á þessu stigi máls, eftir útgáfu ákæru og eftir þingfestingu, nein-um rannsóknarhagsmunum fyrir að fara, sem heimila eða réttlæta slíkt, svo sem ákæruvaldið telur. Í þessu sambandi skal tekið fram, að dómurinn telur engu skipta hver afstaða einstakra ákærðu til meints sakarefnis er.

Þvert á móti telur dómurinn að þau atriði, sem rakin voru að framan, og reyndar fleiri tryggi, að ákærðir aðilar eigi rétt á að kynna sér fram lögð gögn, og reyndar er dómara skylt að sjá til þess, að gögnin séu kynnt, sbr. 2. mgr. 122. gr. oml.

Vegna alls þessa er krafa verjenda ákærðu í málinu nr. S-189/1994 tekin til greina og er ákærðu heimilt að kynna sér dómskjöl að vild.

Ú r s k u r ð a r o r ð:

Ákærðu í málinu S-189/1994 er heimilt að kynna sér dómskjöl málsins að vild.